

VATANDAŞ İÇİN MEDENİ BİLGİLER -

M.Kemal Atatürk

Türkiye Cumhuriyetini kuran Türkiye halkına “Türk milleti” denir.

Millet sözünden ne anlaşılır; ne anlaşılmak lâzımdır? Bunu anlatayım:

Türk Milletinin Teşekülündeki Âmiller: Sözlerimin kolay anlaşılması için yine Türk milletine bakacağım; çünkü dünya yüzünde ondan daha büyük, ondan daha eski, ondan daha temiz bir millet yoktur ve bütün insanlar tarihinde görülmemiştir. Bugünkü Türk milletine bir resim tablosuna bakar gibi bakalım ve şimdiye kadar edindiğimiz bilgilerin yardımı ile düşünelim; bu tabloda neler görüyorsak, bu tablo bize neler hatırlatıyorsa, onları birer birer söyleyelim:

- ❖ Türk milleti, halk idaresi olan cumhuriyetle idare olunur bir devlettir.
- ❖ Türk Devleti lâiktir. Her reşit, dinini intihapta serbesttir.

Türk Dili

Türk milletinin dili Türkçe dir.

Türk dili dünyada en güzel, en zengin ve en kolay olabilecek bir dildir. Onun için, her Türk dilini çok sever ve onu yükseltmek için çalışır. Bir de, Türk dili, Türk milleti için mukaddes bir hazinedir. Çünkü, Türk milleti geçirdiği nihayetsiz badireler içinde, ahlâkının, an'anelerinin, hâtıralarının, menfaatlerinin, elhasıl bugün kendi milliyetini yapan her şeyin dili sayesinde muhafaza olunduğunu görüyor. Türk dili, Türk milletinin kalbidir; zihnidir.

Türk Yurdu

Türk milleti Asyanın garbında ve Avrupanın şarkında olmak üzere kara ve deniz sınırlarıyla ayırt edilmiş, dünyaca tanınmış büyük bir yurttadır. Onun adına Türk Eli derler. Türk yurdu daha çok büyüktü. Yakın ve uzak zamanlar düşünülürse, Türk'e yurtluk etmemiş bir kıta yoktur. Bütün dünyada, Asya, Avrupa, Afrika Türk atalarına yurt olmuştur. Bu hakikatler eski ve hususiyle yeni tarih vesikaları ile malûmdur.

Fakat bugünkü Türk milleti, varlığı için bugünkü yurdundan memnundur. Çünkü; derin ve şanlı geçmişin; büyük ve kudretli atalarının mukaddes miraslarını bu yurttan da muhafaza edebileceğinden, o mirasları, şimdiye kadar olduğundan çok fazla zenginleştirebileceğinden emindir.

Vatanımız, Türk milletinin eski ve yüksek tarihi ve topraklarının derinliklerinde mevcudiyetlerini muhafaza eden eserleri ile yaşadığı bugünkü siyasî sınırlarımız içindeki yurttur. Vatan hiçbir kayıt ve şart altında ayrılık kabul etmez bir kütledir.

Türklerin Menşei, Teşekkülleri ve Tarzı

Türk milletinin her kişisi, birtakım farklarla ve fakat umumî surette birbirine benzer. Bazı yapılış farklarını ise tabîî bulmak lâzımdır. Çünkü Mezopotamya, Mısır vadilerinden başlayan malûm tarihten evvel Orta Asya, Rusya, Kafkasya, Anadolu, dünkü ve bugünkü Yunanistan, Girit, Romalılardan evvel Orta İtalya, velhasıl Akdeniz sahillerine kadar yayılmış ve yerleşmiş ve bu başka başka iklimlerin tesiri altında, başka başka cinslerle binlerce sene yaşamış, kaynaşmış bu kadar eski ve bu kadar büyük bir insan cemiyetinin bugünkü çocuklarının tamamı tamamına birbirlerine benzemeleri mümkün müdür? Her zaman, her yerde, küçük bir aile çocuklarının bile tamamen birbirine benzemeleri vaki değildir. Türk kavmini, yalnız bir noktada, iklimi aynı dar bir mıntıkada belirmiş zannetmek doğru değildir. Türk kavmi yukarda söylediğimiz gibi, çok büyük bir sahada vücut bulmuş ailelerin birleşerek Sop (Klan) ve Sop'ların birleşerek Boy (Kabile) ve Boy'ların birleşerek Öz (Aşiret) ve Öz'lerin de birleşerek El (Medine) ve en nihayet El'lerin bir merkezde birleşmeleriyle büyük bir camia vücuda getirmiştir.

Bu büyük Türk camiasını terkip eden unsurların mahiyetleri arasındaki fark büyük olmamakla beraber, menşein vüs'ati, nüfusun kesreti düşünülünce Türk kavimlerinin aralarındaki manevî rabitanın gevşek olması, ve muhtelif namlarla, muhtelif roller oynaması tabîî görülür. Bu sebeptendir ki tarih, hadiselerini yazdığı kavimleri nerede, nasıl ve ne namda tanıdıysa o surette yazmıştır.

Böyle olmakla beraber bugünkü Türk milletinin esası aynı menşein, aynı azîm müşterek mazinin tespit ettiği muayyen tiptedir, Türk tipi...

Bu son sözlerden anlaşılıyor ki Türk milletini yapan insanların tarihleri birdir.

Türk milletinin müşterek görünen bir hali daha vardır. Hakikaten dikkat olunursa, Türklerin aşağı yukarı hep ahlâkları birbirine benzer. Bu yüksek ahlâk hiçbir milletin ahlâkına benzemez. Ahlâkın, millet teşkilinde yeri çok büyüktür, mühimdir. Bu ehemmiyeti iyice anlamak için, ahlâk hakkında birkaç söz söylemek fazla olmaz. Ahlâk dediğim zaman, ahlâk kitaplarında yazılı olan nasihatleri murat etmiyorum zira ahlâklılık diye yaptığımız işler ve yapmaktan sakındığımız işler; kitaplarda yazılı olan veya birtakım ahlâk hocalarının tavsiye ettikleri şeylerden daha evveldir ve o sözlerden, o nasihatlerden ayrı olarak, onlara asla kulak vermeyerek insanlar tarafından yapılmaktadır. İş, nazariyatın hakimi, amiridir. Ahlâk kaidelerinin nasıl yapılması lâzım geleceği, ahlâklılık olduğu anlaşılan işler görüldükten, tecrübe edildikten sonra anlaşılır.

Bir iş, her nereye ait olursa olsun insanın kuvvet kullanmasını, yorulmasını muciptir. İnsanlar, mecbur olmadıkça kendilerini yormak istemezler. Halbuki, bazı işler vardır ki, kendiliğinden insana, onu yapmak için derunî bir arzu. bir temayül ilham eder, o iş şayanı arzu olur. İşte ahlâki işler, aynı zamanda hem mecburî ve hem de şayanı arzu olan işlerdir.

Milli His

Bir işin ahlâki bir kıymeti olması, ayrı ayrı insanlardan daha ulvî bir membadan sadır olmasıdır.

O memba cemiyettir; millettir.

Filhakika, ahlâkiyet, hususî fertlerden ayrı ve bunların fevkinde, ancak içtimaî, millî olabilir. Millet'in içtimaî nizam ve sükûnu hal ve istikbalde refahı, saadeti, selâmeti ve masuniyeti, medeniyette terakki ve tealisi için insanlardan, her hususta alâka, gayret, nefsin feragatini icap ettiği zaman seve seve nefsinin fedasını talep eden millî ahlâktır. Mükemmel bir millette millî ahlâkiyet icapları. o millet efradı tarafından adeta muhakeme edilmeksizin vicdanî, hissî bir saikle yapılır. En büyük millî his, millî heyecan itte budur.

Millet analarının, millet babalarının, millet hocalarının ve millet büyüklerinin; evde, mektepte, orduda, fabrikada. her yerde ve her işte millet çocuklarına, millet'in her ferdine bıkmaksızın ve mütemadiyen verecekleri millî terbiyenin gayesi işte bu yüksek millî hissi sağlamlaştırmak olmalıdır.

Ahlâkın millî, içtimaî olduğunu söylemek ve maşerî vicdanın bir ifadesidir demek, aynı zamanda ahlâkın mukaddes sıfatını da tanımaktır. Ahlâk mukaddestir; çünkü aynı kıymette eşi yoktur ve başka hiçbir nevi kıymetle ölçülemez.

Ahlâk mukaddestir; çünkü, en büyük ahlâki şeniyet sahibi bir faile racidir. O fail, yalnız ve ancak cemiyettir. Ondan başka bir fail yoktur. Ülûhiyette, timsalî bir şekilde düşünülmüş cemiyet dahi mündemiçtir. Çünkü, vicdanlarımız üzerinde müessir olan ruhî hayat, cemiyetin efradı arasındaki amel ve aksülâmelerden teşekkül eder. Filhakika cemiyet, kesif bir fikrî ve ahlâki faaliyet mihrakıdır.

Din birliğinin de bir millet teşkilinde müessir olduğunu söyleyenler vardır. Fakat biz, bizim gözümüz önündeki Türk milleti tablosunda bunun aksini görmekteyiz.

Türkler İslâm dinini kabul etmeden evvel de büyük bir millet idi. Bu dini kabul ettikten sonra, bu din, ne Arapların, ne aynı dinde bulunan Acemlerin ve ne de sairenin Türklerle birleşip bir millet teşkil etmelerine tesir etmedi. Bilâkis, Türk milletinin millî bağlarını gevşetti; millî hislerini, millî heyecanını uyuşturdu. Bu pek tabîî idi. Çünkü Muhammed'in kurduğu dinin gayesi, bütün milliyetlerin fevkinde, şamil bir Arap milliyeti siyasetine müncer oluyordu. Bu Arap fikri, ümmet kelimesi ile ifade olundu. Hz. Muhammed'in dinini kabul edenler, kendilerini unutmağa, hayatlarını Allah kelimesinin, her yerde yükseltilmesine hasr etmeğe mecburdular. Bununla beraber, Allah'a kendi millî lisanında değil, Allah'ın Arap kavmine gönderdiği Arapça kitapla ibadet ve münacatta bulunacaktı. Arapça öğrenmedikçe, Allah'a ne dediğini bilemeyecekti. Bu vaziyet karşısında Türk milleti birçok asırlar, ne yaptığını, ne yapacağını bilmeksizin, adeta bir kelimesinin manasını bilmediği halde Kur'anı ezberlemekten beyni sulanmış, hafızlara döndüler. Başlarına geçebilmiş olan haris serdarlar, Türk milletince, karışık, cahil Hocalar ağziyle, ateş ve azap ile müdhiş bir muamma halinde kalan, dini, hırs ve siyasetlerine alet ittihaz ettiler. Bir taraftan Arapları zorla emirleri altına aldılar, bir taraftan Avrupa'da, Allah kelimesinin ilası parolası altında, Hıristiyan milletlerini idareleri altına

geçirdiler, fakat onların dinlerine ve milliyetlerine ilişmeyi düşünmediler. Ne onları ümmet yaptılar ne onlarla birleşerek bir kuvvetli millet yaptılar. Mısır'da, belirsiz bir adamı halifedir diye yok ettiler, hırkasıdır diye bir palaspereyi, hilâfet alâmeti ve imtiyazı olarak altın sandıklara koydular; halife oldular. Gâh şarka, cenuba, gâh garba veya her tarafa birden saldıra saldıra, Türk milletini Allah için, peygamber için topraklarını, menfaatlerini, benliğini unutturacak, Allah'a mütevekkil kılacak derin bir gaflet ve yorgunluk beşiğinde uyuttular. Millî duyguyu boğan, fani dünyaya kıymet verilmeyen, sefaletler, zaruretler, felâketler his olunmaya başlayınca, asıl hakiki saadete öldükten sonra ahirette kavuşacağını va't ve temin eden dinî akîde ve dinî his, millet uyandırdığı zaman onun şu acı hakikatı görmesine mani olamadı. Bu feci manzara karşısında kalanlara, kendilerinden evvel ölenlerin. ahiretteki saadetlerini düşünerek veya bir an evvel ölüm niyaz ederek ahiret hayatına kavuşmak telkin eden din hissi, dünyanın, acısı duyulur takatiyle, derhal, Türk milletinin vicdanındaki çadırını yıktı; davetlileri, Türk düşmanları olan Arap çöllerine gitti. Türk vicdanı umumîsi derhal, yüzlerce asırlık kudret ve küşayışıyle, büyük heyecanlarla çarpıyordu.

Ne oldu? Türkün millî hissi artık ocağında ateşlenmişti. Artık Türk cenneti değil, eski, hakiki, büyük Türk cedlerinin mukaddes miraslarının, son Türk ellerinin müdafaa ve muhafazasını düşünüyordu.

İşte dinin, din hislerinin Türk milliyetinde bıraktığı hatıra.

Türk milleti, millî hissi; insanî hisle yan yana düşünmekten zevk alır. Vicdanında millî hissin yanında insanî hissin şerefli yerini daima muhafaza etmekle müftehirdir. Çünkü Türk milleti bilir ki; bugün medeniyetin şehrahında müstakil ve fakat kendileriyle muvazi yürüdüğü umum medenî milletlerle müteakabil insanî ve medenî münasebet, elbette inkişafımıza devam için lâzımdır ve yine malûmdur ki; Türk milleti, her medenî millet gibi, mazinin bütün devirlerinde keşifleriyle, ihtiralarıyla medeniyet alemine hizmet etmiş insanların, milletlerin kıymetini takdir ve hâtıralarını hürmetle muhafaza eder. Türk milleti. insaniyet âleminin samimî bir ailesidir.

Bütün bu söylediklerimizi kısa bir çerçeve içine sokmak istersek, şöyle diyebiliriz:

Türk milletinin teessüsünde müessir olduğu görülen tabiî ve tarihî vâkıalar şunlardır:

- a. **Siyasî varlıkta birlik.**
- b. **Dil birliği.**
- c. **Yurt birliği.**
- d. **İrk ve menşe birliği.**
- e. **Tarihî karabet.**
- f. **Ahlâki karabet.**

Diğer Milletlerin Teşekkülleri Tarzı

Türk milletinin teşekkülünde mevcut olan bu şartlar diğer milletlerde kâmilan yok gibidir. Daha umumî bir tarif yapabilmek için, diyelim ki, bir cemiyete millet diyebilmek için bu şartlar, aynı zamanda kâmilan veya kısmen, bir arada bulunmak

lâzımdır. Bütün milletler tamamen aynı şartlar altında teşekkül etmemiş olduklarına göre Türk milletinde yaptığımız gibi, diğer her millet ayrı olarak mütalea edilmedikçe, milliyet fikrini umumî ve fennî olarak tarif etmek güçtür. Çünkü tespit ettiğimiz şartlar, insanların millet halinde teşekkülüne umumiyetle yardım etmişlerdir. Fakat, bu tarzı teşekkülden başka, adeta bu şartların tesirini kale aldırılmayan millet teşekkülleri de vardır. Meselâ: İngilizler ile Şimalî Amerikalılar aynı dili konuştukları halde ayrı ayrı milletlerdir. Sonra, İsviçre'de lisanları menşe'leri başka başka, üç unsur vardır, Alman, Fransız, İtalyan, bunlar İsviçreli namı altında bir millet itibar edilmektedir. Cemahir müttehidede beyaz ırkla kırmızı derili insanlar dirsek dirseğe yaşayan Amerikalılardır.

Bugün büyük asrî milletlerden olan Fransızların, İngilizlerin, muhtelif ırkların tesalübü neticesi olduğu malûmdur. Alman milliyeti Napoleon'a karşı yapılan muharebelerden; İspanya milliyeti, Mağribîlerle mücadelelerden doğdu. Eski küçük Yunan hükümetleri İranlılarla mukabele için birleştikten sonra Yunan milliyeti başlar. Türklerin her şeye rağmen bütün devirlerde tesanüt ve rabitalarının mahfuz kalması hemen mütemadi muharebe halinde bulunmasındandır. Son inkılap senelerinde birliğin husulünde kuvvetin ve muharebe halinde bulunmanın tesiri mühimdir.

Bu malumata göre, muharebe kavimlerin birleşmesinde en kuvvetli bir amildir.

Millet neye derler? Sualine bugünkü, asri telakkilere mutabık fenni bir tarif yapabilmek için yürüttüğümüz münakaşayı kafi görelim. Onun üzerinde bir lahza durup düşünelim; bugün Türkiye Cumhuriyeti'ni kurmuş olan Türk milleti'ni mütalea ederken bulduğumuz şartları tekrar gözden geçirelim:

a) Siyasi varlığımızın haricinde, başka ellerde, başka siyasi zümrelerle, isteyerek veya istemeyerek teşriki mukadderat etmiş, bizimle dil, ırk, menşe birliğine malik ve hatta yakın uzak tarih ve ahlak yakınlığı görülen Türk cemaatleri vardır. Tarihin bir hadisesinin neticesi olan bu hal, Türk milleti için elim bir hatıradır. Türk milletinin tarihen ve ilmen teşekkülündeki asaleti, tesanüdü asla haleldar edemez.

b) Bugünkü Türk milleti siyasî ve içtimaî camiası içinde kendilerine kürtlük fikri, çerkeslik fikri ve hatta lâzlık fikri veya boşnaklık fikri propaganda edilmek istenmiş vatandaş ve milletdaşlarımız vardır. Fakat mazinin istibdat devirleri mahsulü olan bu yanlış tevsimler, birkaç düşman âleti mürteci beyinsizden maada, hiçbir millet ferdi üzerinde teellümden başka bir tesir hâsıl etmemiştir. Çünkü, bu millet efradı da umum Türk camiası gibi aynı müşterek maziye, tarihe, ahlâka, hukuka sahip bulunuyorlar.

c) Bugün içimizde bulunan Hıristiyan, Musevi vatandaşlar, mukadderat ve talihlerini Türk milliyetine vicdani arzuları ile raptettikten sonra kendilerine yan gözle yabancı nazariyle bakılmak, medeni Türk milletinin asil ahlakından beklenebilir mi?

Milletin Umumi Tarifi

Bundan sonra müşterek milli fikrin, ahlakın, hissin, heyecanın hatıra ve ananelerinin millet efradında meydana gelmesini ve kökleşmesini temin eden müşterek mazinin, birlikte yapılmış tarihin, vicdanları ve zihinleri doğrudan doğruya birleştiren müşterek dilin, milletlerin teşekkülünde en mühim âmilleri olduğunu bir defa daha kaydettikten sonra millet hakkında, ikinci derece unsurları kale almayarak mümkün olduğu kadar her millete uyabilecek bir tarifi biz de alalım:

A. Zengin bir hâtıra mirasına sahip bulunan;

B. Beraber yaşamak hususunda müşterek arzu ve muvafakatte samimi olan;

C. Ve sahip olunan mirasın muhafazasına beraber devam hususunda iradeleri müşterek olan insanların birleşmesinden

vücuda gelen cemiyete millet namı verilir.

Bu tarif tetkik olunursa bir milleti teşkil eden insanların rabitalarındaki kıymet, kuvvet ve vicdan hürriyetiyle insanî hisse gösterilen riayet, kendiliğinden anlaşılır.

Filhakika; maziden müşterek zafer ve yeis mirası;

İstikbalde tahakkuk ettirilecek aynı program;

Beraber sevinmiş olmak, beraber aynı ümitleri beslemiş olmak;

Bunlar elbette bugünün medenî zihniyetinde diğer her türlü şartların fevkinde mâna ve şümül alır.

Bir millet teşekkül ettikten sonra, efradının devlet hayatında, iktisadi ve fikri hayatta müştereken çalışmak sayesinde vücuda gelen milli harsta (kültür) şüphesiz milletin her ferdinin çalışma hissesi, iştiraki, hakkı vardır. Buna nazaran bir harstan olan insanlardan mürekkep cemiyete millet denir, dersek milletin en kısa tarifini yapmış oluruz.

Bundan evvel tespit ettiğimiz târiften mülhem olarak diyebiliriz ki milliyet meselesi ferdi ve müşterek hürriyet meselesidir.

O halde meseleyi prensip halinde ifade edelim.

Milliyet Prensibi

Bir milletin, diğer milletlere nispetle tabii veya müstesap hususî karakterler sahibi olması, diğer milletlerden farklı bir uzviyet teşkil etmesi, ekseriya onlardan ayrı olarak onlara muvazi inkişafa sai bulunması keyfiyetine milliyet prensibi denilir.

Bu prensibe göre her fert ve her millet kendi hakkında hüsnüniyet, topraklarına bizzat kayıtsız tesahüp talep etmek hakkına ve hürriyetine maliktir.

Bu düstur, bize hangi milletlerin hür, hangilerinin hürriyetinden şu veya bu şekilde mahrum olduklarını, yani millet namını taşımağa lââyık olmadıklarını kolaylıkla gösterir.

Türk Milliyetçiliği

Türk milliyetçiliği, terakki ve inkişaf yolunda ve beynelmilel temas ve münasebetlerde, bütün muasır milletlere muvazi ve onlarla bir ahenkte yürümekle beraber Türk içtimaî heyetinin hususi seciyelerini ve başlı başına müstakil hüviyetini mahfuz tutmaktır.

Milletin, ne olduğunu izah ederken, demiştim ki; Türk milleti, halk idaresi olan cumhuriyetle idare olunur bir devlettir.

Şimdi, devlet ne demektir, bunu izah ve ifade edelim.

Devlet dediğimiz zaman, her şeyden evvel bir insan cemiyeti, bir millet mevcudiyeti anlaşılır.

Bundan sonra, bu insan cemiyetinin coğrafî hudutlarla çevrilen bir mıntıkada yerleşmiş olduğu görülür. Yine millet bahsinde demiştim ki; Türk milleti, Asya'nın garbında ve Avrupa'nın şarkında olmak üzere kara ve deniz sınırlarıyla ayırt edilmiş, dünyaca tanınmış büyük bir yurttan yaşar. Onun adına **Türkeli** derler.

Milliyet meselesinin ferdî ve müşterek hürriyet meselesi olduğunu biliyoruz. Yani : Bir milleti teşkil eden fertlerin o millet içinde, her nevi hürriyeti; yaşamak hürriyeti, çalışmak hürriyeti, fikir ve vicdan hürriyeti emniyet altında bulunmak lâzımdır.

Kezalik bir milletin heyeti umumiyesinin her nevi hürriyeti, yani kendi topraklarında, haricin hiçbir müdahale ve tahdidi olmaksızın hür ve müstakil yaşaması ve çalışması lâzımdır. İşte, devlet, gerek fertlerin hürriyetini temin için millet üzerinde bir nüfuza ve gerek millet ve memleketin istiklâlini muhafaza edebilmek için kendine has bir nüfuz ve kuvvete malik olmalıdır.

O halde devlet : **"Muayyen mıntıkada yerleşmiş ve kendine has bir kuvvete sahip olan efradın mecmu heyetinden ibaret bir mevcudiyettir"**.

DEVLET

Devletin haiz olduğu kuvveti ifade ederken, bu kuvveti kendine has diye tavsif ediyoruz. Filhakika devleti teşkil eden milletin sinesinde nüfuz icra eden kuvvet, ferdin hiç kimse tarafından verilmiş değildir.

O, bir siyasi nüfuzdur ki; devlet mefhumunda bizatihi mevcuttur ve devlet, onu halk üzerinde tatbik etmek ve milleti haricen diğer milletlere kartı müdafaa eylemek salâhiyetine maliktir.

Bu siyasî nüfuz ve kudrete "irade, veya hâkimiyet" denir.

Madem ki, devlet bir iradeye, bir hâkimiyete maliktir, Hâkimiyet

onu ifade ve infaz için birtakım vasıtalara muhtaçtır. Bu vasıtaları ihtiva eden devlet teşkilâtında millet meclisi ve hükümet teşkilâtı esastır.

Asrımızda, bu esasî olan teşkilâtın istinat ettiği an'ane haline gelmiş, birtakım esasî prensipler vardır.

a) Demokrasi prensibi, halkçılık : Bu prensibe nazaran, irade ve hâkimiyet, milletin umumuna aittir ve ait olmalıdır. Demokrasi prensibi, hâkimiyeti milliye şekline inkılâp etmiştir.

b) Temsilî hükümet prensibi : Bu prensip, millî hâkimiyetin tatbik ve icrasını tanzim eder.

c) Devletin teşkilâtı esasîyesini tespit eden kanunun, diğer kanunlara tefevvuku prensibi : Bu prensip, asrî teşkilâtı esasîye de, kanuniyetin ve adlî istikrarın müvellididir.

Bu saydığımız prensipler (a, b, c) demokrasi prensibinin binası gibi görülür. Filhakika demokrasi prensibi, ameli kıymetini ancak bu saydığımız prensipler sayesinde iktisap eder.

Devletin Hakimiyeti ve Devlette Hakimiyet

Devlette hâkimiyetin mevcudiyeti iki, esasî mesele tevhit eder :

1. Hâkimiyet neden ibarettir? Hâkimiyette ne vardır Hudutları nedir ?
2. Hâkimiyete istinaden hangi fiiller hukukî olarak yapılabilir?

Bu, devletin hâkimiyeti meselesidir. Bu meselede devlet dahilî mesnedinden, millettten ayrı olarak mücerret tasavvur olunuyor ve bu suretle siyasî kuvvetinin tabiat ve hudutları tayin ve tespit olunmak isteniyor.

Devletin siyasî kuvveti, sinesinde mevcut fertlerin ve cemiyetlerin, mevcudiyeti dolayısı ile tahdit olunmuştur; ne derece tahdit olunmuştur? Bunu, hukuku âmme tayin eder.

Devletin diğer devletlerin ve kendi teşkilâtına dahil olmayan diğer eşhasın, mevcudiyeti dolayısıyla hâkimiyetinin derecesini de hukuku düvel gösterir. Binaenaleyh, devletin hâkimiyeti meselesi tam manasıyla, bir hukuku esasîye meselesi değildir.

II . Hâkimiyet meselesinin meydana koyduğu ikinci esasî mesele, devlette, devlet içinde hakimiyet meselesidir. Bu doğrudan doğruya hukuku esasîyeye taallûk eder.

Hukuku ammenin ve hukuku düvelin hudutlarını tayin ettiği hâkimiyet, kime aittir ?

Şunu söylemek lâzımdır ki; devlet, bir hukukî mefhumdur. Hakikatte idare edenler hâkimiyeti istimal ederler. O halde, devlette idare edenler kimler olmalıdır ? Siyasî kuvvetin meşru olabilmesi için, devletin, mücerret hâkimiyeti, fiilen kime tevdi olunmalıdır? İşte bu suallere cevap veren, demokrasi prensibidir.

DEVLET ŞEKİLLERİ

Tarihin ve hukukun tetkiki, bize hâkimiyetin başlıca üç muhtelif tarzda kullanıldığını göstermektedir.

I. Hükümdarlık (monarşi) - Hâkimiyet, "kral, imparator, şah, padişah, prens, emir" gibi muhtelif unvanlar alabilen hükümdara, yalnız bir şahsa münhasırdır. Hâkimiyeti tatbik eden devletin bütün memurları yalnız bir adam namına hareket ederler.

Devletin son iradesini, yalnız hükümdar izhar eder.

Hükümdar, yalnız batına, devleti sevk ve idare eder ve her şeyi o emrederse öyle bir devletin hükümetine, hükümeti mutlaka denir. Böyle bir devlette hükümdar "devlet benim" der; muharebe ilân eder, sulh akteder, kanunlar yapar, vergiler koyar, memleketin varidatını istediği gibi sarfeder, hülâsa memleket onun malikânesidir.

Eğer hükümdar, kanunları hazırlayan, millet vekillerinden mürekkep bir Meclis kabul etmişse, o zaman mesrutî hükümet olur. Bu şekil hükümette dahi, nihayet, yine her şey, hükümdarın son sözüne bağlıdır. Hükümeti meşrutada hükümdarlar bir vatandaşa bir hükümet teşkil ettirir; memleketi onunla idare eder. İngiltere; Belçika, İtalya meşruti hükümetlerdir.

II . Oligarşi - Bu tarz hükümette hâkimiyet birkaç kişinin, birkaç ailenin veya bir sınıf halkın elindedir. Aristokrasi, oligarşinin başka bir şeklidir; bunda da hâkimiyet, zadedânın elindedir.

III. Demokrasi (halkçılık) - Demokrasi esasına müstenit hükümetlerde, hâkimiyet, halka, halkın ekseriyetine aittir. Demokrasi prensibi, hâkimiyetin millette olduğunu, başka yerde olmayacağını iltizam eder. Bu suretle demokrasi prensibi, siyasî kuvvetin, hâkimiyetin, menşesine ve meşruiyetine temas etmektedir.

Demokrasinin tam ve en bariz hükümet şekli **Cumhuriyet'** tir.

DEMOKRASİ PRENSİBİNİN MUHTEVİYATI

Demokrasi esası, bugün asrî teşkilâtı esasiyenin umumî farikası gibi görünmektedir.

Hükümdarlık ve oligarşi, artık zamanı geçmiş arızî tekillerden başka bir mahiyette telâkki edilemezler. Gerçi, henüz batlarında hükümdarlar bulunan devletler vardır. Fakat bunların hemen hepsi, demokrasi prensibini kabul etmektedir. Artık hakimiyetin sahibi olduğunu iddia cesaretinde bulunabilecek hükümdar enderdir.

Bir milletin, ameli olarak, demokrasi prensibini ilân etmesi o millet ekseriyetinin içtimaî kuvvetinin bir neticesidir. Millet, kâfî derece kuvvetli olunca, kuvvet ve

kudreti eline alır. Bu hâdise bazen ihtilâl ile ve bazen de hükümdarla muslihane bir anlatma ile husul bulur.

Artık bugün, demokrasi fikri daima yükselen bir denizi andırmaktadır.

Yirminci asır, birçok müstebit hükümetlerin bu denizde boğulduğunu görmüştür. Rus çarlığı, Osmanlı Padişahlığı ve Hilâfeti, Almanya ve Avusturya - Macaristan İmparatorlukları bunların başlıcalarından dır.

Bundan başka, demokrasi ile idare olunan Portekiz gibi mutedil hükümdarlıkların, demokrasinin daha bariz bir tekilde tatbikini tazammun eden cumhuriyet muvacehesinde silindiği görüldü.

En nihayet, bugün, İngiltere, Belçika gibi büyük eski demokrasilerin, daha bariz ve daha iyi tanzim olunmuş bir demokrasinin tahakkuk ettirilmesi yolunda, çalıştıkları görülmektedir.

Demokrasi fikri, asri teşkilâtı esasiyenin bir farikası olduğu halde, fikir çok eskidir.

Demokrasi fikrinin muhteviyatı ve mânası hakkında lâyıkiyle tenevvür için onun kısaca tarihini hatırlatmak faideli olur.

Bundan en aşığı 7000 sene evvel, Mezopotamya'da , ilk beşeriyetin medeniyetlerinden birini kuran Sumer, Elam ve Akat kavimlerinde demokrasi prensibi tatbik , olunmuştur. Filhakika, bu Türk kavimler, müttehit bir cumhuriyet teşkil etmişlerdir. Bundan sonra, Atina ve Isparta gibi Yunan şehirleri, bir nevi demokrasi ile idare olunurlardı.

Roma dahi demokrasi hayatı yaşamıştır.

Türk milleti en eski tarihlerinde, meşhur kurultaylarıyla, bu kurultaylarda devlet reislerini intihap etmeleriyle demokrasi fikrine ne kadar merbut olduklarını göstermişlerdir. Son tarih devirlerinde, Türklerin teşkil ettikleri devletlerde, başlarına geçen padişahlar, bu usulden ayrılarak müstebit olmuşlardır.

Kralların ve padişahların istibdadına, dinler mesnet olmuştur. Krallar, halifeler, padişahlar etraflarını alan papazlar, hocalar tarafından yapılmış teşviklerle, ilâhî hukuka istinat etmişlerdir. Hâkimiyet, bu hükümdarlara Allah tarafından verilmiş olduğu nazariyesi uydurulmuştur. Buna göre, hükümdar, ancak Allah'a karşı mes'uldür. Kudret ve hâkimiyetinin hududu yalnız din kitaplarında aranabilir. İlâhî hukuka müstenit bir mutlakiyet kaidesi önünde, demokrasi prensibinin, ilk aldığı vaziyet mütevazıdır. O, evvelâ hükümdarı devirmeğe değil, onun yalnız kuvvetlerini tahdide, mutlakiyeti kaldırmağa çalıştı. Bu çalışma 400 - 500 sene evvelinden batlar. Evvelâ, kuvvetin milletten geldiği ve kuvvet gayri muktedir bir ele düşerse onun istirdat edilebileceği, bu kuvvetin milletin vekillerinden mürekkep meclis tarafından kullanılması lâzım geleceği ifade olundu.

On altıncı asırda demokrasi prensibi, hükümdarların nüfuzunu kırmak için, siyasî mücadele vasıtası olarak kullanıldı.

Bu mücadelelerde en nihayet ortaya atılan fikirler şunlardan ibaretti "Kuvvet millete aittir. Onu kanun dairesinde bir hükümdara vermiştir. Bazı ahvalde geri alabilir.

On sekizinci asırda idi ki; demokrasi fikri, mukavemet olunamaz bir kuvvet ve cereyan aldı.

Demokrasi prensibi, hâkimiyeti milliye prensibi tekline girdi ve hukuku esasiyeye geçti. Artık, milletle hükümdar arasında mukavele fikri kayboldu. Ortaya hâkimiyet tecezzi ve ferağ edilemez fikri çıktı. Bu fikri şöyle izah ettiler : Hâkimiyet, fertlerin iradesi fevkinde, fertlerin tetkil ettikleri milletin müşterek şahsiyetine raci (dayanan), umumî, maşeri (toplumsal) iradedir. Binaenaleyh hâkimiyet birdir, cüzülere ayrılamaz ve hâkimiyetin ifade ettiği maşerî irade, onun sahibi olan müşterek şahsiyet, millet tarafından, hiçbir vakit, başkasına devir ve ferağ edilemez.

Demokrasi prensibi : Hâkimiyeti istimal eden (kullanan) vasıta ne olursa olsun, esas olarak, milletin hâkimiyete sahip olmasını ve sahip kalmasını icap ettirir: Bu noktayı, birkaç kelime ile izah edelim :

a) Demokrasi esas itibariyle siyasî mahiyettedir. Demokrasi, bir içtimai (toplumsal) muavenet (yardım) veya bir iktisadî teşkilât sistemi değildir. Demokrasi maddî refah meselesi de değildir. Böyle bir nazariye vatandaşların, siyasî hürriyet ihtiyacını uyutmayı istihdaf eder (hedef almak). Bizim bildiğimiz demokrasi, bilhassa siyasîdir; onun hedefi, milletin idare edenler üzerindeki murakabesi (denetlemesi) sayesinde, siyasî hürriyeti temin etmektir. ;

b) Demokrasinin birinci hassasiyle müşterek ikinci bir hassası daha vardır. O da şudur : Demokrasi, fikrîdir; bir kafa meselesidir. Her halde, bir mide meselesi değildir. Hükümet prensibi de, bir adalet muhabbetini ve ahlâk fikrini icap ettirir. Demokrasi, memleket aşkıdır, aynı zamanda babalık ve analıktır.

c) Demokrasi, esasında ferdîdir; bu vasıf vatandaşın hâkimiyete, insan sıfatiyle, iştirak etmesiyledir.

d) En nihayet, demokrasi, müsavatperverdir (eşitlikçidir); bu vasıf, demokrasinin, ferdi olması vasfının zarurî bir neticesidir. Şüphesiz bütün fertler aynı siyasî hakları haiz olmaktadır. **"Demokrasinin bu ferdî ve müsavatperver vasıflarından, umumî. ve müsavi(eşit) rey prensibi çıkar."**

Cumhuriyet

"Demokrasinin, bütün manasiyle, ideali, milletin heyeti umumiyesinin, aynı zamanda, idare eden vaziyette bulunabilmesini, hiç olmazsa, devletin son iradesini, yalnız milletin ifade ve izhar etmesini ister." Maatteessüf, milletlerin, kesreti nüfusu, fikrî terbiye dereceleri, idealin tatbikinde; büsbütün idealden mahrumiyeti mucip olabilecek ihtiyatsızlıklardan içtinabı muciptir. Binaenaleyh, demokrasi prensibinin en asri ve mantıkî tatbikini temin eden hükümet şekli, cumhuriyettir.

Cumhuriyette son söz, millet tarafından müntehap meclistedir. Millet namına her türlü kanunları o yapar. Hükümete itimat eder ve onu ıskat eder. Millet, vekillerinden memnun olmazsa, (muayyen zamanlar nihayetinde) başkalarını intihap eder. Millet, hâkimiyetini, devlet idaresine iştirakini, ancak, zamanında reyini kullanmakla temin eder. Cumhuriyette hükümet herhangi bir usulde, mahdut bir zaman için müntehap bir reisicumhura tevdi olunur. Başvekili o gösterir, hükümet heyetini teşkil edecek vekilleri, başvekil meb'uslardan intihap eder.

Cumhuriyet, milletvekillerinden mürekkep meclisi ve mahdut zaman için müntehap devlet reisiyle, hâkimiyeti milliye' nin mahfuziyetini en iyi zamindir. Cumhuriyette, Meclis, Reisicumhur ve hükümet, halkın hürriyetini, emniyetini ve rahatını düşünmek ve temine çalışmaktan başka bir şey yapamazlar.

Çünkü bunlar, bilirler ki, kendilerini iktidar ve salâhiyet mevkiine, muayyen bir zaman için, getiren irade ve hâkimiyetin sahibi olan millettir; ve yine bunlar bilirler ki, iktidar mevkiine, saltanat sürmek için değil, millete hizmet için getirilmişlerdir. Millete karşı vaziyet ve vazifelerini suiistimal eyledikleri takdirde, şu veya bu tarzda, millî iradenin, kendi haklarında dahi tecellisine maruz kalabilirler. Millet tarafından, millet namına, devleti idareye mezun kılınanlar için, icabında millete hesap vermek mecburiyeti, lâubalilik ve keyfî hareketle telif kabul edemez.

Hükümdarlık, Oligarşi:

Başlarında hâlâ, Allah'ın vekili, gölgesi sıfatını muhafaza etmekte bulunan hükümdarlar bulundurmakla beraber ,hâkimiyetini kazanmış milletler olduğundan bahsetmiştik. Filhakika, bu milletlerin mensup oldukları devletler, milletin intihap ettiği vekillerin teşkil ettikleri meclislere maliktir. Milletin hâkimiyetini bu meclisler temsil eder, hükümdar devleti temsil eder. Hükümet teşkil eden vatandaş, nazarî olarak hükümdar tarafından intihap olunur. Fakat, hakikatte, hükümet reisi, milletin itimat ettiği kuvvetli, siyasî fırkaların liderleridir; bunların teşkil ettikleri hükümetler, millet ve memleketi idare ederler ve meclise karşı mes'uldürler. Bu izah ettiğimiz hükümetler temsilîdirler, ve demokrasi prensibi caridir. Fakat, bunlar tam manasiyle demokrat hükümetler değildir.

Devletlerin şekilleri yekdiğerine nazaran, bazı farklarla çok değişir. Bununla beraber cümlesi devlet şekilleri bahsinde mütalaa ettiğimiz şekillere irca olunabilir. Hükümdarlık, oligarşi, halk cumhuriyeti.

Kendine hususi bir din izafe eden (teokratik) devlet te vardır. Rus Çarlığı ile Osmanlı Saltanatı böyle idiler. Çar kilisenin reisi, sultanlar da halife unvanını takınmışlardı. Kezalik dini siyasetten ayırmış lâik hükümetler vardır :Amerika, Fransa, Türkiye Cumhuriyetleri gibi. Hükümdarlıklarda, devlet riyaseti makamına veraset tarikiyle gelinir.

Halbuki,Kuvvetinin ve salâhiyetinin Allah'tan geldiğini ve yalnız ona karşı, âhırette, hesap verebileceğini farzeden ve devleti, memleketi mevrus bir malikâne kabul eyliyen bir hükümdar, her türlü kayıttan kendini varestede görür. Böyle bir idarede, milletin benliği hürriyeti mevzuubahs dahi olamaz. Binaenaleyh, salâhiyeti mahdut dahi olsa hükümdarlık tekli demokrasiye, hâkimiyeti milliye prensibine mutabık değildir. Hükümetin, mahdut insanların, sınıfların, elinde bulunması dahi millet

mevcudiyetinin asla kabul edemeyeceği bir keyfiyettir. Bütün milletin ekseriyetle, devlet idaresine ittirakine mâni olan bu "oligarşi" usulü de bir zümrenin, kendi menfaatlerini temin için umum millete ait hâkimiyeti, gaspından başka bir şey değildir.

TÜRK DEVLETİNİN ESAS TEŞKİLÂTI

Türkiye Cumhuriyetinin Teşkilâtı Esasiye Kanunu, en asrî hâkimiyeti milliye esaslarını, hükümlerini ihtiva eder. Birkaç maddesini, daima hatırdâ tutmak için burada aynen tekrar edelim .

a) "Hâkimiyet, bilâkaydü şart milletindir".

b) "Türkiye Büyük Millet Meclisi, milletin yegâne ve hakikî mümessili olup, millet namına hakkı hâkimiyeti istimal eder".

c) "Teşri salâhiyeti ve icra kudreti Büyük Millet Meclisinde tecelli ve temerküz eder".

Bizim telâkkimize göre siyasî kuvvet, milli irade ve hâkimiyet, milletin vahdet halindeki müşterek şahsiyetine aittir, birdir, taksim ve tefrik ve ferağ olunamaz. Millette olduğu gibi, onun mümessili olan tek mecliste mütemerkizdir. Yani taksimi kuvva nazariyesi bizim için esas değildir. Buna nazaran :

Türk milletinin idare şekli vahdeti kuvva esasına müstenit olan bugünkü devlet şeklimizdir. Bu şekilde Büyük Millet Meclisi, millet namına hâkimiyet hakkını kullanır; Reisicumhur ve İcra Vekilleri Heyeti onun içinden çıkar. Hâkimiyet birdir, kayıtsız şartsız milletindir. Devlet teşekküllerinin en muvafığı budur. Yalnız vazifeler şu suretle gördürülür :

d) "Meclis teşriî salâhiyetini bizzat istimal eder".

e) "Meclis, icra salâhiyetini, kendi tarafından müntehap Reisicumhur ve onun tayin edeceği bir İcra Vekilleri Heyeti marifetiyle istimal eder. Meclis, hükûmeti her vakit murakabe ve iskat edebilir".

f) "Hakkı kaza millet namına, usulü ve kanun dairesinde müstakil mehakim tarafından istimal olunur".

Gâzi Mustafa Kemâl ATATÜRK